

ข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาและสาธารณสุข : ศึกษาเฉพาะกรณีสตรีไร้สัญชาติ
ในชุมชนแม่สามแลบ อำเภอสามเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

**LIMITATIONS TO EDUCATIONAL AND PUBLIC HEALTH ACCESSIBILITY :
A CASE STUDY OF STATELESS WOMEN IN MAE SAM LABE COMMUNITY OF
SOP MOE DISTRICT, MAEHONGSON PROVINCE**

ชื่อผู้ศึกษา น. 524047
รหัสประจำตัว 524047
สาขาวิชา บัณฑิตศึกษาระดับปริญญาโท
ปีการศึกษา 2555

บทคัดย่อ: ผู้ศึกษาได้ทำวิทยานิพนธ์นี้ขึ้นเพื่อศึกษาถึงปัญหาการเข้าถึงสิทธิการศึกษาและสาธารณสุขของสตรีไร้สัญชาติในชุมชนแม่สามแลบ อำเภอสามเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

โดย
นางสาวโสภิตา เกื้อหนองขุ่น

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาบูรณาการนโยบายสวัสดิการสังคม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

วิทยานิพนธ์ ข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาและสาธารณสุข : ศึกษาเฉพาะกรณีสตรีไร้สัญชาติในชุมชนแม่สามแลบ อำเภอสามแมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Limitations to Educational and Public Health Accessibility : A Case Study of Stateless Women of Mae Sam Labe Community Sop Moe District, Maehongson Province

ชื่อนักศึกษา นางสาวโสภิตา เกื้อหนองขุ่น

รหัสประจำตัว 524047

สาขาวิชา บัณฑิตศึกษาระดับปริญญาโท สาขาบริหารสาธารณสุขการสังคม

ปีการศึกษา 2555

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้ตรวจสอบและอนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2555

อัญญา วัฒนวิทย์ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์อัสยา จันทรวีทยานุชิต)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

นิพนธ์ สว่างมรสุม ประธานกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
(รองศาสตราจารย์นิภา ส. ตุมรสุนทร) จากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ดร.จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร)

ชัชชาติ วรรณสุข กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชชาติ วรรณสุข)

ทิพากร โพธิ์ถวิล กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ทิพากร โพธิ์ถวิล)

วิทยานิพนธ์ ข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาและสาธารณสุข : ศึกษาเฉพาะกรณีสตรีไร้สัญชาติในชุมชนแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Limitations to Educational and Public Health Accessibility : A Case Study of Stateless Women of Mae Sam Labe Community Sop Moe District, Maehongson Province

ชื่อนักศึกษา นางสาวโสภิตา เกื้อหนองขุ่น

รหัสประจำตัว 524047

สาขาวิชา บัณฑิตศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการศึกษาและสาธารณสุข

ปีการศึกษา 2555

บทคัดย่อ

การศึกษา “ข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาและสาธารณสุข : ศึกษาเฉพาะกรณีสตรีไร้สัญชาติในชุมชนแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนแม่สามแลบที่มีผลกระทบต่อ การเข้าถึงสิทธิทางการศึกษาและสาธารณสุข เพื่อศึกษานโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบริการการศึกษาและสาธารณสุขแก่กลุ่มสตรีไร้สัญชาติ เพื่อศึกษาเพศสภาพและการเข้าถึงสิทธิการศึกษา สาธารณสุขและคุณภาพชีวิตของสตรีไร้สัญชาติ และเพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางในการจัดการศึกษาและการเข้าถึงสิทธิด้านสาธารณสุขบริการสวัสดิการสังคมของสตรีไร้สัญชาติที่เหมาะสมในชุมชนแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพสัมภาษณ์เจาะลึกสตรีไร้สัญชาติ บุคคลในครอบครัว ผู้นำทางการ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ผู้อำนวยการโรงเรียนแม่สามแลบ และ โรงเรียนบ้านห้วยโพ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสบเมย หัวหน้าสาธารณสุขอำเภอสบเมย พนักงานสาธารณสุขบ้านแม่สามแลบ ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและชุมชนลุ่มแม่น้ำสาละวินและเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการในชุมชน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 51 คน

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนแม่สามแลบประกอบด้วยชนพื้นเมือง คนไทยดั้งเดิม และผู้อพยพที่เข้ามาค้าขาย หนีภัยสงคราม ซึ่งประกอบด้วย 3 ชาติพันธุ์ คือ ไทยใหญ่ กะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงที่นับถือศาสนาอิสลาม พื้นที่ทั้งหมดตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติสาละวิน เป็นเขตรอยต่อชายแดนไทยพม่า มีการคมนาคมด้วยทางลาดยางแต่มีสภาพที่ชำรุดมากตลอดเส้นทาง ชุมชนตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน มีท่าเรือรับส่งสินค้า การเดินทาง การท่องเที่ยว เป็นชุมชนในพื้นที่ไกลห่างที่เริ่มรับกระแสวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น การติดต่อสื่อสารเป็นภาษาถิ่นทั้งพม่า กะเหรี่ยง ไทย ประชากรวัยสูงวัยจะสื่อสารภาษาไทยไม่ได้ สามารถฟังรู้เรื่องในคำพื้นฐาน แต่วัยกลางคนลงมาสามารถสื่อสารได้ดี ด้านศาสนา

มีทั้งผู้นับถือศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม และนับถือผีโดยไม่มีข้อขัดแย้งในศาสนาที่นับถือ รายได้ส่วนใหญ่มาจากการรับจ้างทั่วไป ค้าขาย และการหาของป่าขาย สตรีบางรายไม่ได้ประกอบอาชีพใด ๆ โรคประจำตัวที่พบมีในทุกกลุ่มอาการ ได้แก่ ระบบหัวใจและหลอดเลือด กล้ามเนื้อกระดูก และข้อ ระบบย่อยอาหาร รวมไปถึงการบาดเจ็บจากการทำงาน

ด้านการเข้าถึงสิทธิทางการศึกษา ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการศึกษาจากโรงเรียนหรือจากศูนย์พักพิง เนื่องจากส่วนใหญ่แต่งงานแล้วและคิดว่าภาระในครอบครัวและความสามารถในการเรียนรู้ที่มีจำกัดเป็นอุปสรรคต่อการศึกษา สิ่งในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการเรียนรู้ คือ การสื่อสารภาษาไทย การฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับเพศและความสามารถ และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อนำมาใช้ในอาชีพและชีวิตประจำวัน

ด้านการเข้าถึงสิทธิทางสาธารณสุข พบว่าส่วนใหญ่ยังไม่มีบัตรทอง และมีปัญหาในการรักษาที่โรงพยาบาลชุมชน อันเนื่องมาจากการสื่อสาร ฐานะทางเศรษฐกิจ และความล่าช้าจากจำนวนผู้ใช้บริการที่มาก บางรายจึงเลือกที่จะไปคลินิก หรือซื้อยาทานเอง รวมทั้งการขาดความตระหนักในการตรวจสุขภาพ และการควบคุมโรคติดต่อ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายทางการศึกษา ว่ารัฐบาลควรจัดตั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับคนไร้สัญชาติที่มีเอกภาพในองค์กรเดียว และควรอนุญาตให้บุคคลไร้สัญชาติที่จะไปศึกษาในระดับที่สูงขึ้นที่อยู่นอกภูมิลำเนาเดิมให้เดินทางเข้า-ออกนอกพื้นที่เพื่อศึกษาได้ตลอดหลักสูตรในระดับปฏิบัติการ ควรยกเลิกหลักสูตรที่ฝักอบรมไม่เหมาะสมกับบริบทและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและควรจัดหลักสูตรการสื่อสารภาษาไทย และการคิดคำนวณ เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ผู้นำชุมชนควรร่วมมือกับภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่จัดกิจกรรมทางการศึกษาที่เน้นการเรียน คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ จากศาสนกิจที่จัดอยู่ในชุมชน โดยเพิ่มเติมให้เป็นระบบและมีมาตรฐาน

สำหรับข้อเสนอแนะด้านสาธารณสุข รัฐบาลควรมีนโยบายให้หน่วยงานในแต่ละพื้นที่มุ่งให้ความรู้ในการดูแลตนเอง ป้องกันโรคทั่วไปและโรคติดต่ออย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ห่างไกลตระหนักถึงความสำคัญในการตรวจและป้องกัน โรค และควรมีนโยบายเชิงรุกด้านการฟื้นฟู บำบัด ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ทูพพลภาพ ผู้มีปัญหาทางระบบประสาท กระดูก ข้อ กล้ามเนื้อ ในระดับปฏิบัติการ หน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ควรจัดโครงการให้ความรู้ในการดูแลตนเอง การส่งเสริมป้องกันและควบคุมโรค เพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้องมากขึ้นในเรื่อง การปฐมพยาบาล การเจ็บป่วยขั้นพื้นฐาน การดูแลผู้ป่วยเป็นไข้ ท้องเสีย โรคติดต่อ เช่น อีสุกอีใส หัด เพื่อลดภาวะแพร่ระบาด และควรสนับสนุนภาครัฐในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสาธารณสุขในหลากหลายรูปแบบ โดยมีทั้งภาษาไทย พม่า กะเหรี่ยง และภาษาที่ชาวมุสลิมใช้สื่อสาร

Thesis Title	Limitations to Educational and Public Health Accessibility : A Case Study of Stateless Women of Mae Sam Labe Community Sop Moe District, Maehongson Province
By	Miss Sophida Kueanongkhun
Identification No.	524047
Degree	Master of Social Work (M.S.W.)
Major	Integrated Social Welfare Policy
Academic Year	2012

ABSTRACT

The study of “Limitations to Educational and Public Health Accessibility: A Case Study of Stateless Women of Mae Sam Labe Community Sop Moe District, Maehongson Province” has four objectives: to examine the community context that affects the rights to educational and public health accessibility, to look into policies and laws and educational and public health services related to stateless women, to investigate stateless women’s sexuality and their access to education, public health and quality of life, and to explore the appropriate patterns and approaches to provide stateless women’s access rights to education, public health and social welfare services. The study was based on a qualitative research and in-depth interviews of stateless women themselves and other people, totaling 51 interviewees. Among these interviewees were stateless women’s family members, formal and informal community leaders, director of Maehongson Educational Area 2, directors of Mae Sam Laep and Ban Huai Pho Schools, director of Sop Moe Hospital, public health chief of Sop Moe, Mae Sam Labe ae Sam Labe Community public health officials, director of the Development Center for Salween Children and Youth Network and the center’s community-based workers.

According to the findings, Mae Sam Labe Community consisted of indigenous people, local Thais and war-driven traders who sought refuge in the community. These refugees belonged to three ethnic groups: Shans, Karens and Muslim Karens. The whole community area is located in the Salween National Park area, bordering the Thai-Burmese boundaries. Community road was asphalted but in very bad condition throughout. On the bank of the Salween River, there was a community pier for the transport of goods, community transport and tourism. Despite being in a

remote area, the community was increasingly open to accept outside cultural trends. Local dialects-Burmese, -Karen and Thai-were used as a means of communicating with each other, but elderly community members could not converse in Thai although they could understand certain basic words. However, middle-aged villagers could converse well in Thai. In terms of religion, Buddhists, Christians, Muslims and shamanists could live in harmony. Most community incomes were generated through waged working, trading and selling of forest products. Some women had no occupations at all. The villagers were found to suffer from all symptoms of illnesses, such as cardiovascular diseases, musculoskeletal diseases, digestive diseases, and occupational injuries.

Regarding the rights to education, most of these women were never educated by any schools or shelters because most of them were married. They also thought that their family burden and limited learning skills would obstruct their education. The majority sample of stateless women wanted to be able to converse in Thai, occupational training suitable for their sex, ability, and available community resources so that they could make use of them in their employment and daily life.

In terms of the inaccessibility to public health, most of them had not gold card and had difficulty in accessing medical treatment at community hospital because of their inability to communicate, economic status, and the long queues of people waiting to be treated. Some of them chose to go to private clinics or buying medicines from drugstores because of their lack of awareness of the need for medical check-up and control of communicable diseases.

The author recommends that in relation to educational policies, the government should establish an agency with a unity of direction to oversee issues relating to stateless people. Stateless people that need to continue higher education outside of their domicile should be permitted to travel to and fro throughout their courses. On a practical level, those training courses inappropriate to the community context and resources ought to be canceled. Instead, courses on how to communicate in Thai language and arithmetic should be provided to benefit the villagers' livelihood. In addition to religious community ceremonies, community leaders should cooperate with the authorities and local non-governmental organizations (NGOs) in organizing learning activities focusing on arithmetic, Thai and English languages. Such additional activities should be of standard quality and arranged on a systematic basis.

As far as public health policies are concerned, each of the local public health offices should be promoted, on a continuing basis, to provide the knowledge of how to take care of

oneself and the protection against general illnesses and communicable diseases. People living in remote areas should be promoted to be aware of the importance of medical check-up and disease prevention. Proactive policies should be adopted to relieve and rehabilitate the elderly and disabled, as well as those suffering from neurotic disorders and musculoskeletal diseases. On a practical level, state agencies and NGOs ought to organize learning programs to educate people how to take care of themselves and to prevent and control diseases. With such knowledge, the villagers can give first aid and handle simple illnesses—fever, diarrhea, and such communicable diseases as chicken pox and measles—more properly to reduce their spreading. And the government should organize its dissemination of public health knowledge in a variety of format in Thai, Burmese and Karen languages as well as in Arabic for Muslim villagers.

ขอขอบพระคุณคุณหม่อมราชวงศ์วิเศษ วัฒนานนท์
แม่ฟ้าหลวง และคุณวิเศษ วัฒนานนท์ ที่ให้ข้อมูล
คุณวิเศษ วัฒนานนท์ และคุณวิเศษ วัฒนานนท์
ความดี ความงาม ความดี ความงาม ความดี ความงาม
ขอขอบพระคุณคุณหม่อมราชวงศ์วิเศษ วัฒนานนท์
โรงเรียนบ้านห้วยทราย โรงเรียนบ้านห้วยทราย
และการศึกษาพิเศษ โรงเรียนบ้านห้วยทราย
สนมช. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านห้วยทราย
ขอขอบพระคุณคุณหม่อมราชวงศ์วิเศษ วัฒนานนท์
น้องรุ่งนภา น้องลิ้น น้องใจดี คุณกานทิพย์ นิตยสาร
ตลอดเวลาที่ผ่านไป แม้เพียงชั่วครู่ก็ผ่านไปอย่างรวดเร็ว
ขอขอบพระคุณคุณหม่อมราชวงศ์วิเศษ วัฒนานนท์
สุดท้ายนี้ขอกราบขอพรให้คุณหม่อมราชวงศ์วิเศษ วัฒนานนท์
เพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมคณะ เพื่อนร่วมเดินทางทุกคน ที่คอยให้กำลังใจและให้การสนับสนุน
ช่วยเหลือมาโดยตลอด จนทำให้วิทยาลัยนันทน์ฉบับนี้สำเร็จ ได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอระลึกถึงและขอกราบ
ขอขอบพระคุณในความเมตตาของทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

โตเกียว เดือนธันวาคม

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาและสาธารณสุข : ศึกษาเฉพาะกรณีสตรีไร้สัญชาติในชุมชนแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” สำเร็จลงได้ด้วยความสำเร็จจากอาจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร ที่รับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ชัดติยา วรรณสุต กรรมการสอบป้องกัน อาจารย์ ดร.ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล กรรมการสอบ และรองศาสตราจารย์ นิภา ส. ตุมรสุนทร ประธานกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และคณาจารย์สาขาวิชาบูรณาการนโยบายสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติทุกท่านที่คอยเอาใจใส่ ให้ความรู้ สละเวลาให้คำปรึกษาและคำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ด้วยความเมตตา ตั้งแต่เริ่มทำจนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ อันเป็นประโยชน์ยิ่งแก่งานวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณคุณสันติพงษ์ มูลฟอง ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาเครือข่ายเด็กและชุมชนลุ่มแม่น้ำสาละวิน และเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ พี่ต้อย อาเจมส์ ที่ให้ข้อมูล ถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับคนไร้สัญชาติ และแนะนำฝากฝังเข้าไปอยู่ในชุมชนอย่างราบรื่น คอยให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการและครูอาจารย์สถานศึกษาในพื้นที่ให้ข้อมูล อันได้แก่ โรงเรียนบ้านแม่สามแลบ โรงเรียนบ้านห้วยไผ่ โรงเรียนสบเมยวิทยาคม ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสบเมย เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ หัวหน้าสาธารณสุขอำเภอสบเมย ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสบเมย ที่กรุณาสละเวลา ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณกรณีศึกษาและทุกคนในชุมชนแม่สามแลบ และล่ามแปลภาษาทั้งผู้นำกลุ่ม และน้องรุ่งนภา น้องฝน น้องไอเอ้ ทุกท่านที่ร่วมเดินทางและสื่อภาษาทำให้การเก็บข้อมูลได้ครบถ้วน ตลอดเวลาที่ลงพื้นที่ แม้บางคนจะสื่อสารด้วยภาษาไทยกับผู้วิจัยไม่ได้ แต่สำหรับน้ำใจและความเอื้ออาทรของพี่น้องทั้งที่มีหรือไม่มีสัญชาติที่คอยช่วยเหลือและให้การดูแลที่มีต่อกัน

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อปราโมทย์ เกื้อหนองขุ่น คุณแม่เรณู เกื้อหนองขุ่น เพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมคณะ เพื่อนร่วมเดินทางทุกคน ที่คอยให้กำลังใจและให้การสนับสนุนช่วยเหลือมาโดยตลอด จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอระลึกถึงและขอกราบขอบพระคุณในความเมตตาของท่านไว้ ณ ที่นี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง..... 71

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 72

3.3 วิธีการเก็บข้อมูล..... 73

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล..... 74

3.5 การนำเสนอผลการวิจัย..... 75

โสภิตา เกื้อหนองขุ่น